

হিচাপশাস্ত্ৰ

বিত্তীয় হিচাপকৰণ

দ্বিতীয় খণ্ড

উচ্চতৰ মাধ্যমিক প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ পাঠ্যপুথি

অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ

ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদৰ পাঠ্যপুথিৰ আধাৰত

HISAP SASTRA (PART-II) : A textbook on Accountancy, for Class XI in Assamese, prepared by National Council of Educational Research and Training (NCERT), New Delhi, translated/approved by Assam Higher Secondary Education Council and published by the Assam State Textbook Production and Publication Corporation Ltd. (ASTPPC), Guwahati after having copyright permission from the NCERT, New Delhi.

FREE TEXTBOOK

মূল সংস্কৰণ-

© ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ

অধিগৃহীত-

© অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ, ২০১০

প্ৰথম প্ৰকাশ : ২০১০

দ্বিতীয় প্ৰকাশ : ২০১৮

তৃতীয় প্ৰকাশ : ২০১৯

চতুৰ্থ প্ৰকাশ : ২০২০

পঞ্চম প্ৰকাশ : ২০২১

ষষ্ঠ প্ৰকাশ : ২০২২ (সংশোধিত সংস্কৰণ)

মুদ্ৰণ : ৭০ জি এছ এম

বেটুপাত : ১৬৫ জি এছ এম

বেটুপাত শিল্পী : সঞ্জীৱ বৰা

প্ৰকাশক : অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা বিনামূলীয়াকৈ বিতৰণৰ বাবে অসম ৰাজ্যিক পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগম লিমিটেডৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত পাঠ্যপুথি।

প্ৰণয়ন : অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ, বামুণীমৈদাম, গুৱাহাটী

মুদ্ৰক : হিন্দুস্থান অফ্‌চেট প্ৰাঃ লিঃ
বামুণীমৈদাম, গুৱাহাটী-২১

সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত

❖ প্ৰকাশকৰ অনুমতি অবিহনে এই প্ৰকাশনৰ যিকোনো অংশৰ ছপা কৰা কাৰ্য অথবা ইলেকট্ৰনিক মাধ্যম, যান্ত্ৰিক মাধ্যম, ফটো প্ৰতিলিপি, ৰেকৰ্ডিং নাইবা আন কোনো উপায়েৰে পুনঃপ্ৰকাশিত সহায়ত ইয়াৰ সংগ্ৰহকৰণ অথবা সংবৰ্ধন কৰাটো নিষিদ্ধ।

ডাঃ বনোজ পেণ্ডু, এম. বি. বি. এছ
মন্ত্ৰী, অসম

শিক্ষা, ভৈয়াম জনজাতি আৰু
পিছপৰা শ্ৰেণী কল্যাণ বিভাগ

শুভেচ্ছাবাণী...

বিদ্যায়তনিক শিক্ষাৰ প্ৰধান আহিলা হৈছে পাঠ্যপুথি। পাঠ্যপুথিৰ মাজেৰেই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে জ্ঞানৰ অন্বেষণ কৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেই আমাৰ ৰাজ্যৰ তথা আমাৰ দেশৰ ভৱিষ্যতৰ মূল সম্বল। মানৱ সভ্যতাৰ ধাৰা শিক্ষাৰ দ্বাৰাই প্ৰভাৱান্বিত হয়। এই উপলক্ষিৰেই বৰ্তমান চৰকাৰে শিক্ষা ক্ষেত্ৰত সৰ্বাধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।

বৰ্তমানৰ ৰাজ্য চৰকাৰে শিক্ষা গ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে সফলতা অৰ্জন আৰু জীৱনৰ লক্ষ্য পূৰণ তথা ৰাজ্যৰ কল্যাণৰ হেতুকে আগুৱাই যোৱাৰ বাবে বিভিন্ন অভিলাষী আঁচনি ৰূপায়ণ কৰি আছে। 'প্ৰজ্ঞান ভাৰতী'ৰ অধীনস্থ বিনামূলীয়া পাঠ্যপুথিৰ অধীনত 'ক' শ্ৰেণীৰ পৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈ বিনামূলীয়া পাঠ্যপুথিৰ অবিৰত যোগান ধৰি আহিছে। ২০২০ চনৰ পৰা আমাৰ চৰকাৰে এই আঁচনি স্নাতক শ্ৰেণী পৰ্য্যন্ত সম্প্ৰসাৰিত কৰি আহিছে। সমগ্ৰ ৰাজ্যত উচ্চতৰ মাধ্যমিক আৰু স্নাতক শ্ৰেণীত নামভৰ্তিকৰণৰ মাচুল বেহাইৰ ঘোষণাৰে এক যোগাত্মক পদক্ষেপ লৈ থকা হৈছে। সমাজৰ আৰ্থিকভাৱে পিছপৰা পৰিয়ালৰ শিক্ষাৰ্থীলৈ হাইস্কুল শিক্ষান্ত আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক পৰীক্ষাৰ মাচুল বেহাই দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰি থকা হৈছে। লগতে মাধ্যমিক স্তৰতো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সমবেশ (ইউনিফৰ্ম) যোগান ধৰাৰ বাবে চৰকাৰে ব্যৱস্থা লৈছে। 'আনন্দৰাম বৰুৱা আঁচনি'ৰ জৰিয়তে হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱা মেধাৱী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক 'লেপ্টপ' বা তাৰ বিনিময়ত আৰ্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা হৈছে।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ শিক্ষা গ্ৰহণৰ বাট সেন্দূৰীয়া কৰি তোলাৰ মহান উদ্দেশ্য সাৰোগত কৰি ৰূপায়ণ কৰি অহা 'প্ৰজ্ঞান ভাৰতী' আঁচনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত বিনামূলীয়া পাঠ্যপুথি যোগানৰ দৰে পৱিত্ৰ কৰ্মযজ্ঞ সম্পাদন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত অৰিহণা যোগোৱা ৰাজ্যিক শিক্ষা-গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ, অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদ, অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ তথা অসম ৰাজ্যিক পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন আৰু প্ৰকাশন নিগমৰ কৰ্মতৎপৰতাক মই শলাগ লৈছো। শিক্ষাৰ্থীসকলে নিৰলস জ্ঞান আহৰণৰ যজ্ঞত আত্মনিয়োগ কৰি ৰাষ্ট্ৰৰ সম্পদৰূপে নিজকে গঢ়ি তুলিব বুলি মই আশা ৰাখি আন্তৰিকতাৰে শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিলো।

(ডাঃ বনোজ পেণ্ডু)
শিক্ষামন্ত্ৰী, অসম

ভূমিকা

বৰ্তমান যুগটি হৈছে গোলকীয় যুগ আৰু এই যুগৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত পৃথিৱীৰ প্ৰত্যেকখন দেশে প্ৰতিদিনে ইখনে সিখনৰ লগত বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ পৰিছে। অকল ব্যৱসায় বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰখনতেই নহয়; বিজ্ঞান, গৱেষণা আৰু সভ্যতাৰ মূল্যবোধৰ প্ৰগতিত সমগ্ৰ বিশ্বখনেই এখন গোলকীয় গাঁৱত পৰিণত হৈছে আৰু সমগ্ৰ মানৱ সমাজৰ ভৱিষ্যৎ এক উম্মেহতীয়া বিষয় হৈ পৰিছে।

শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰখনত এই গোলকীয় যুগৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছে। এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ হেঁচা হৈছে জ্ঞানৰ সীমাৰেখাত বৈ যোৱা খালী ঠাইবিলাক পূৰ্ণ কৰি যিমান পাৰি দ্ৰুতভাৱে অৱতীৰ্ণ হোৱা আৰু তাৰ পাচতো জ্ঞানৰ সীমাৰেখাত এই গতি অব্যাহত ৰখা। নিত্য নতুন অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰ মুকলিৰ বাবে শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰৰ পাঠ্যক্ৰমৰ সমীক্ষণ কৰিবলৈ আমাৰ দেশত এক বৃহৎ আন্দোলন আৰম্ভ হৈছে। ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ আৰু বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ লেখীয়া গৱেষণা প্ৰতিষ্ঠানবোৰত জ্ঞানৰ সীমান্তক পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে, যাতে নতুন পাঠ্যক্ৰম আৰু পাঠ্যসূচী প্ৰৱৰ্তন কৰিব পৰা যায়, যিয়ে ছাত্ৰ সমাজক উচ্চ মানদণ্ডত যিমান পাৰি সোনকালে অধিষ্ঠিত কৰিব আৰু আগত দশকবোৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় জ্ঞানৰ উন্মেষ ঘটাবলৈ দ্ৰুতভাৱে খোজ দিয়াত সহায়ক হ'ব।

অৰ্থনীতিৰ বিশ্বায়ন, তথ্য প্ৰযুক্তিৰ নিত্য নতুন উদ্ভাৱন আৰু উৎপাদন প্ৰক্ৰিয়াত নতুন প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে ২০০৫ বৰ্ষত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈ নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যক্ৰমৰ গাঁথনি (National Curriculum Framework, 2005 or NCF 2005) প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। এই গাঁথনিটোৱে উচিত উন্নয়নৰ বিষয় আৰু আন আন সামাজিক প্ৰসংগসমূহ সামৰি ৰাজ্যসমূহৰ পাঠ্যক্ৰম, পাঠ্যসূচী, শিক্ষণ শিকন সামগ্ৰী আৰু শিক্ষকৰ অভিযোজিত আদান-প্ৰদান কৌশলৰ বাবে অৰ্হতা বৃদ্ধি কৰিবলৈ এটা আধাৰ আগবঢ়াইছে। ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে পাঠ্যসূচী প্ৰস্তুত কৰাৰ উপৰি নতুন পাঠ্যক্ৰম অনুসৰি পাঠ্যপুথিৰ লেখীয়া মুদ্ৰণ আৰু অন্যান্য অমুদ্ৰণ (Non-printing) শিক্ষণ শিকন সামগ্ৰী (Materials) প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদে বিভিন্ন দিশ বিবেচনা কৰি এই সুবিধা গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়িছে।

উচ্চতৰ মাধ্যমিক খণ্ডৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকললৈ গুণগত শিক্ষা আগবঢ়োৱাৰ লগতে যুগৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰাবলৈ শিক্ষা সংসদে সময়ে সময়ে ইয়াৰ পাঠ্যক্ৰম আৰু পাঠ্যসূচীৰ সংশোধন কৰি আহিছে। সৰ্বভাৰতীয় পাঠ্যক্ৰমৰ লগত ৰজিতা খুওৱাকৈ আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে প্ৰস্তুত কৰি উলিওৱা ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যক্ৰমৰ গাঁথনি (NCF 2005)ৰ আধাৰত অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদে যথেষ্ট পৰ্যালোচনাৰ অন্তত শেহতীয়াকৈ পাঠ্যক্ৰমৰ সংশোধন কৰিছে।

সেইমৰ্মে এইবেলি ২০২২-২৩ শিক্ষাবৰ্ষৰ পৰা প্ৰযোজ্য হোৱাকৈ ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ৰ লগত সংগতি ৰাখি আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে ২০ নম্বৰৰ প্ৰকল্প সংযোগৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। সেই অনুযায়ী হিচাপ শাস্ত্ৰ পাঠ্যপুথিখন পুনৰ সংশোধন কৰি নতুন ৰূপত প্ৰকাশৰ দিহা কৰা হৈছে। আশাকৰো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে এই পাঠ্যপুথিখন পঢ়ি সফল হ'ব। অনুবাদক তথা সম্পাদক সমিতিৰ সদস্যসকল আৰু সমন্বয়কসকলৰ অৰিহণাৰ বাবে তেখেতসকলৰ শলাগ লৈছোঁ। অক্ষৰ বিন্যাসক, আৰ্হি পাঠক আৰু ছপাশালৰ কৰ্মীসকলক ছপাৰ উপযোগী কৰি পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুত কৰি দিয়াৰ বাবে ধন্যবাদ জনাইছোঁ। আমাৰ এই কাৰ্য তেতিয়াহে সফল হ'ব যেতিয়া ছাত্ৰ সমাজৰ প্ৰভূত উপকাৰ হ'ব। বিজ্ঞজনৰ পৰা গঠনমূলক দিহা-পৰামৰ্শ সাগ্ৰহেৰে আশা কৰিলোঁ যাতে পৰৱৰ্তী তাঙৰণসমূহ উন্নত ৰূপত আগবঢ়াব পৰা যায়।

বামুণীমৈদাম
গুৱাহাটী-২১

সচিব
অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ

কৃতজ্ঞতা

ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ, নতুন দিল্লীয়ে এই পাঠ্যপুথিখন অনুবাদৰ বাবে তথা উচ্চতৰ মাধ্যমিক স্তৰত পাঠ্যপুথি হিচাপে ব্যৱহাৰৰ বাবে অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদক অনুমতি প্ৰদান কৰিছে। অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদে ইয়াৰ বাবে আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছে।

সচিব

TEXTBOOK DEVELOPMENT COMMITTEE

CHAIRPERSON, ADVISORY COMMITTEE FOR TEXTBOOKS IN SOCIAL SCIENCES AT UPPER PRIMARY LEVEL

Hari Vasudevan, Professor, Department of History, University of Calcutta, Kolkata

CHIEF ADVISOR

R.K. Grover, Professor, (Retd.), School of Management Studies, IGNOU, New Delhi.

MEMBERS

A. K. Bansal, Reader, PGDAV College, Nehru Nagar, New Delhi.

Amit Singhal, Lecturer, Ramjas College, Delhi University, Delhi.

Ashwini Kumar Kala, PGT Commerce, Hiralal Jain Senior Secondary School, Sadar Bazar, Delhi.

D.K. Vaid, Professor, Department of Education in Social Sciences and Humanities, NCERT, New Delhi.

Deepak Sehgal, Reader, Deen Dayal Upadhaya College, Delhi University, Delhi.

H.V. Jhamb, Reader, Khalsa College, Delhi University, Delhi.

Ishwar Chand, PGT Commerce, Government Sarvodaya Bal Vidyalaya, West Patel Nagar, New Delhi.

K. Sambasiva Rao, Professor, Department of Commerce, Andhra University, Visakhapatnam.

M. Srinivas, Professor, Department of Commerce, College for Women, Osmania University, Hyderabad.

P.K. Gupta, Reader, Department of Management Studies, Jamia Millia Islamia, New Delhi.

Rajesh Bansal, PGT Commerce, Rohtagi A.V. Senior Secondary School, Nai Sarak, Delhi.

S.K. Sharma, Reader, Khalsa College, Delhi University, Delhi.

S.S. Sehrawat, Assistant Commissioner, Kendriya Vidyalaya Sangathan, Chandigarh.

Savita Shangari, PGT Commerce, Gyan Bharati School, Saket, New Delhi.

Shiv Juneja, PGT Commerce, Nirankari Boys Senior Secondary School, Paharganj, Delhi.

Sushil Kumar, PGT Commerce, Government Sarvodaya Bal Vidyalaya, Kailash Puri, Delhi.

Vanita Tripathi, Lecturer, Department of Commerce, Delhi School of Economics, Delhi University, Delhi.

MEMBER-COORDINATOR

Shipra Vaidya, Reader, Department of Education in Social Sciences and Humanities, NCERT, New Delhi.

অসমীয়া অনুবাদ সমিতি

অনুবাদক সকল :

- বাম অৱতাৰ সাৰদা, অৱসৰপ্ৰাপ্ত প্ৰবক্তা, বি:এইচ: মহাবিদ্যালয়, হাউলী।
- চেনীৰাম বৈদ্য, প্ৰবক্তা, বাণিজ্য বিভাগ, নগাঁও মহাবিদ্যালয়, নগাঁও।
- ৰমেন বৰ্মণ, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- যুগলকিশোৰ বৰ্মণ, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- হৰি প্ৰসাদ কলিতা, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, ৰাধাগোবিন্দ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- জ্যোতিষ গোস্বামী, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, দিশপুৰ মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- দীপক চক্ৰবৰ্তী, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, ৰাধাগোবিন্দ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- প্ৰাণজিৎ কুমাৰ নাথ, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- ভূমিধৰ কছাৰী, স্নাতোকত্তৰ শিক্ষক, বাণিজ্য, ৰেলৱে উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়, মালিগাঁও, গুৱাহাটী।
- বিজয় কলিতা, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, কে: চি: দাস বাণিজ্য মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- বিপুল কলিতা, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, কে: চি: দাস বাণিজ্য মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- মনোজ কেডিয়া, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, কে: চি: দাস বাণিজ্য মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী।
- মজিদুল আহমেদ, প্ৰবক্তা, তথ্য আৰু প্ৰযুক্তি বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- নব কুমাৰ তালুকদাৰ, প্ৰবক্তা, তথ্য আৰু প্ৰযুক্তি বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- সীমান্ত শৰ্মা, প্ৰবক্তা, কম্পিউটাৰ বিজ্ঞান বিভাগ, এচ: বি: এম: এচ: মহাবিদ্যালয়, শূৱালকুছি।

সমন্বয়ক:

- বিজন বিহাৰী দাম, মুৰব্বী প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।

সম্পাদনা:

- বিজন বিহাৰী দাম, মুৰব্বী প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- ৰমেন বৰ্মণ, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ।
- হৰি প্ৰসাদ কলিতা, প্ৰবক্তা, হিচাপশাস্ত্ৰ বিভাগ, ৰাধাগোবিন্দ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়।

২০২২ চনৰ সংস্কৰণৰ সম্পাদনা সমিতি

- ড° জি. জি. বনিক, সহযোগী অধ্যাপক, গুৱাহাটী কমাৰ্চ কলেজ, গুৱাহাটী।
- ড° জেকব কোঁৱৰ, সহকাৰী অধ্যাপক, ডি এইছ এছ কে কমাৰ্চ কলেজ, ডিব্ৰুগড়।
- ড° দিগন্ত কুমাৰ দাস, সহকাৰী অধ্যাপক, লখিমপুৰ কমাৰ্চ কলেজ, লখিমপুৰ।

সূচীপত্ৰ

অধ্যায়-9

বিত্তীয় বিবৃতি - I

9.1	ব্যৱসায়ৰ স্বাৰ্থজড়িত পক্ষসমূহ আৰু তেওঁলোকৰ তথ্য প্ৰয়োজনীয়তা	449
9.2	মূলধন আৰু ৰাজহৰ মাজত পাৰ্থক্য	451
9.3	বিত্তীয় বিবৃতি	454
9.4	ক্ৰয়-বিক্ৰয় আৰু লাভ-লোকচান হিচাপ	456
9.5	কাৰ্যকৰী লাভ	475
9.6	উদ্ধৃত পত্ৰ	480
9.7	আৰম্ভণী প্ৰবিষ্টি	493

অধ্যায়-10

বিত্তীয় বিবৃতি - ২য় ভাগ

10.1	সংযোজনসমূহৰ প্ৰয়োজনীয়তা	510
10.2	সামৰণী মজুত পণ্য	512
10.3	অপ্ৰদত্ত ব্যয়	514
10.4	অগ্ৰিম প্ৰদত্ত ব্যয়	516
10.5	উপাৰ্জিত আয়	518
10.6	অগ্ৰিম প্ৰাপ্ত আয়	520
10.7	অৱক্ষয়	521
10.8	অনুদ্বাৰণীয় ঋণ	523
10.9	সন্দেহজনক অনুদ্বাৰণীয় ঋণৰ বাবে ভৱিষ্য ব্যৱস্থা	525
10.10	দেনাদাৰৰ ওপৰত বাট্টাৰ ভৱিষ্য ব্যৱস্থা	530
10.11	মেনেজাৰৰ দস্তাবেজ	532
10.12	মূলধনৰ ওপৰত সুদ	536
10.13	বিত্তীয় বিবৃতিসমূহ উপস্থাপনৰ বিভিন্ন পদ্ধতি	570

অধ্যায়-11

অসম্পূৰ্ণ নথিৰ পৰা হিচাপ

11.1	অসম্পূৰ্ণ নথি বা লিপিবদ্ধকৰণৰ অৰ্থ	594
11.2	অসম্পূৰ্ণতাৰ কাৰণ আৰু ইয়াৰ সীমাবদ্ধতা	596
11.3	লাভ বা লোকচান নিৰ্ণয়	597
11.4	ক্ৰয়-বিক্ৰয় আৰু লাভ-লোকচান হিচাপ আৰু উদ্ধৃত পত্ৰ প্ৰস্তুত কৰি	603

অধ্যায়-12

হিচাপকৰণত কম্পিউটাৰৰ প্ৰয়োগ

12.1	কম্পিউটাৰ পদ্ধতিৰ অৰ্থ আৰু উপাদানসমূহ	648
12.2	কম্পিউটাৰ পদ্ধতিৰ ক্ষমতা	650

12.3	কম্পিউটাৰ পদ্ধতিৰ সীমাবদ্ধতা	651
12.4	কম্পিউটাৰৰ অংগসমূহ	652
12.5	কম্পিউটাৰাইজড হিচাপকৰণৰ ক্ৰমবিকাশ	654
12.6	কম্পিউটাৰ হিচাপকৰণ পদ্ধতিৰ বৈশিষ্ট্য	657
12.7	পৰিচালনা তথ্য পদ্ধতি আৰু হিচাপকৰণ তথ্য পদ্ধতি	659

অধ্যায়-13

কম্পিউটাৰযুক্ত হিচাপকৰণ পদ্ধতি

13.1	কম্পিউটাৰযুক্ত হিচাপকৰণ পদ্ধতিৰ ধাৰণা	668
13.2	হাতেৰে কৰা আৰু কম্পিউটাৰযুক্ত হিচাপকৰণৰ তুলনা	670
13.3	কম্পিউটাৰযুক্ত হিচাপকৰণ পদ্ধতিৰ সুবিধাসমূহ	672
13.4	কম্পিউটাৰযুক্ত হিচাপকৰণ পদ্ধতিৰ সীমাবদ্ধতাবোৰ	674
13.5	হিচাপকৰণ ছফটৱেৰৰ উৎপত্তিস্থল	676
13.6	এটা হিচাপকৰণ ছফটৱেৰৰ উৎপন্নৰ আগতে জাতিগত বিবেচনাসমূহ	679

অধ্যায়-14

হিচাপকৰণৰ বাবে ডাটাবেছ গঠন

14.1	তথ্য প্ৰস্তুতকাৰী চক্ৰ	686
14.2	হিচাপকৰণত ডাটাবেছ প্ৰস্তুতি	688
14.3	এণ্টিটি ৰিলেচনছিপ মডেল	689
14.4	ডাটাবেছ প্ৰযুক্তি	700
14.5	হিচাপকৰণৰ ডাটাবেছৰ এটা উদাহৰণ	702
14.6	সম্পৰ্কীয় ডাটা নমুনা	706
14.7	সম্বন্ধীয় ডাটাবেছ আৰু জঁকা	708
14.8	বাধা আৰু ডাটাবেছ জঁকা	708
14.9	অপাৰেচনচ্ আৰু বাধা অতিক্ৰম	710
14.10	সম্বন্ধ ডাটাবেছ জঁকাৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া	711
14.11	বাস্তৱ উদাহৰণৰ বাবে ডাটাবেছ গঠনৰ ব্যাখ্যা	715
14.12	ডাটাবেছত অনুসন্ধান	726

অধ্যায়-15

ডাটাবেছ পৰিচালনা পদ্ধতিৰ (সহায়ত) ব্যৱহাৰেৰে হিচাপকৰণ পদ্ধতি

15.1	MSACCESS	743
15.2	তালিকা প্ৰস্তুতি আৰু হিচাপকৰণ সম্পৰ্কীয় ডাটাবেছৰ সম্বন্ধ স্থাপন	749
15.3	প্ৰ-পত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰি প্ৰস্তুত কৰা ৰচিদ	756
15.4	অনুসন্ধান কৰি পোৱা তথ্য	777
15.5	হিচাপৰ প্ৰতিবেদন উলিওৱা	784

ভাৰতীয় সংবিধান
(Constitution of India)
প্ৰস্তাৱনা
(The Preamble)

আমি ভাৰতৰ জনগণে ভাৰতক এখন সাৰ্বভৌম সমাজবাদী
ধৰ্মনিৰপেক্ষ লোকতান্ত্ৰিক গণৰাজ্যৰূপে গঠন কৰিবলৈ, তথা
ইয়াৰ সকলো নাগৰিকৰ বাবে, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু
ৰাজনৈতিক ন্যায়, চিন্তা, অভিব্যক্তি, বিশ্বাস, ধৰ্ম আৰু উপাসনাৰ
স্বাধীনতা, প্ৰতিষ্ঠা আৰু সুযোগৰ সমতা লাভ কৰিবলৈ আৰু
তেওঁলোকৰ সকলোৰে মাজত ব্যক্তিৰ মৰ্যাদা তথা জাতীয় ঐক্য
আৰু সংহতি সুনিশ্চিতকাৰী ভ্ৰাতৃত্বৰ বৃদ্ধি কৰিবলৈ নিষ্ঠা
সহকাৰে সংকল্প কৰি— আমাৰ এই সংবিধান সভাত আজি
১৯৪৯ চনৰ নৱেম্বৰ মাহৰ ষষ্ঠবিংশ দিৱসত এই সংবিধান গ্ৰহণ
কৰিছোঁ, অধিনিয়মিত কৰিছোঁ আৰু নিজকে অৰ্পণ কৰিছোঁ।